

Försvarsdepartementet
Rättssekretariatet

LOs yttrande gällande Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret SOU 2025 nr 6

Sammanfattning

- LO har, utöver vad som framgår av detta yttrande, inget att erinra mot utredningens förslag.
- LO anser att myndigheternas motstridiga uppfattning kring beredskapsregistrering bör upphöra.
- LO anser att lagstiftaren på olika sätt måste vidta åtgärder för att öka kapaciteten och beredskapen i de samhällsbärande systemen redan i fredstid, så att den kompetens som kommer behövas under höjd beredskap också finns i landet även under fredstid.
- LO anser att frågan om statsstödsreglernas utformning i händelse av kris skyndsamt bör lyftas upp på EU-nivå.
- LO delar inte utredningens bedömning "att man inte kan göra så mycket åt" att det har blivit fler företag som driver totalförsvarspliktig civil verksamhet.
- LO avstyrker utredningens förslag om att ta bort möjligheten att förbjuda privat arbetsuthyrning.
- LO anser att de närmare bestämmelserna om straffrihet vid oförenliga plikter, som inte uppstått uppsåtligen, bör framgå ur lagtexten på ett tydligare sätt, och inte härledas ur en allmän straffrättslig princip eller ur begreppet olovligen.

LOs ståndpunkter

Utredningens bedömning om terminologi, samt begreppet beredskapsregistrering

Det har i praxis vuxit fram en alternativ användning av begreppet krigsplacering, som innebär att ordet används för att beteckna två olika företeelser. Utredningen har föreslagit ett förtydligande av terminologin genom att införa begreppet beredskapsregistrering varmed utredningen avser registrering hos Pliktverket av totalförsvarspliktiga som är placerade i en krigsorganisation i det civila försvaret. Utredningen föreslår vidare tre olika alternativ för vem som ska beredskapsregistreras.

LO har inget att invända mot detta i sak och ingen preferens för vilken lösning som väljs men anser att det är viktigt att det är tydligt för både myndigheter och enskilda vem som ska göra vad då höjd beredskap aktiveras. LO anser dessutom att myndigheternas motstridiga uppfattning i frågan måste upphöra. Till sist anser LO att det är viktigt att systemet omöjliggör att en person registreras för oförenliga uppdrag.

Vilande anställnings- eller uppdragsavtal

Utredningen föreslår att allmän tjänsteplikt ska kunna fullgöras genom att den som är totalförsvarspliktig i övrigt tjänstgör inom totalförsvaret enligt avtal som ska fullgöras vid höjd beredskap. Utredningen föreslår att det införs vilande anställnings- eller uppdragsavtal som aktiveras vid höjd beredskap.

LO välkomnar att utredningen har förtydligat vad som gäller för de med vilande anställningsavtal och har inget att invända i sak mot dessa. LO vill i sammanhanget göra följande medskick.

LO anser att personalförsörjning är viktig för en fungerande beredskap. LO vill erinra om att det i situationer av krig eller kris inte är ovanligt att den fria rörligheten för arbetstagare upphör på mycket kort varsel. Detta gäller också inom EUs inre marknad. LO ställer sig tveksam till om det går att förlita sig på en person med nyckelkompetens, som till vardags arbetar i stort antal länder, kommer att kunna infinna sig i en situation med höjd beredskap, även om personen har ett vilande anställnings- eller uppdragsavtal. LO ställer sig också tveksam till om den lösning som utredningen har föreslagit, att bolag tecknar beredskapsavtal med andra bolag, som då ska tillhandahålla personal, är ändamålsenlig på samma grunder. Bolaget kanske hindras att åka till Sverige vid en större kris, eller egentligen har en större lojalitet någon annanstans. Istället anser LO att lagstiftaren på olika sätt måste vidta åtgärder för att öka kapaciteten och beredskapen i de samhällsbärande systemen redan i fredstid, så att den kompetens som kommer behövas under höjd beredskap också finns i landet även under fredstid.

Förändringar i samhället och på arbetsmarknaden

LO delar utredningens bedömning att lagstiftningen om skyldigheter för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen bör ses över. Utredningen har föreslagit vissa åtgärder, som till exempel att man kan säkerställa bemanning genom avtal om tjänstgöring vid höjd beredskap företag sinsemellan. LO saknar däremot resonemang om möjligheter att minska omfattningen insatser för att säkra efterlevnad av sådan lagstiftning genom att minska andelen totalförsvarspliktig civil verksamhet som drivs av privata företag. LO delar inte utredningens bedömning "att man inte kan göra så mycket åt" att det har blivit fler företag som driver totalförsvarspliktig civil verksamhet.

I grunden är detta en direkt följd av en rad politiska beslut. Sätt att minska andelen företag som driver sådan verksamhet vore att begränsa eller avskaffa lagen om valfrihetssystem, se över reglerna för F-skattsedel, tydligare reglera bemanningsföretag, kräva att personalkategorier som regleras av hälso- och sjukvårdslagen ska vara anställd av vårdgivaren, samt att begränsa antalet underleverantörsled i offentliga upphandlingar.

Statsstöd

Beträffande utredningens genomgång av pliktpersonal och EU-regelverket för statsstöd anser LO att det torde vara stor risk för att det folkliga stödet för att följa EU:s regelverk i en verklig krissituation skulle vara mycket lågt. LO anser att frågan om statsstödsreglernas utformning i händelse av kris skyndsamt bör lyftas upp på EU-nivå.

Personalförstärkning i det civila försvaret

LO har inget att erinra mot utredningens förslag att uppdra åt olika myndigheter att utreda implementering av civilplikt, samt i förekommande fall utreda behov och förutsättningar. I tabellerna med myndigheter/aktörer som samråd härvid ska ske med anser LO emellertid att urvalet ska begränsas till myndigheter vilket innebär att samråd ska ske med kommuner och regioner, inte direkt med SKR. Hur kommuner och regioner väljer att organisera sin sida i samråden är upp till dem, i enlighet med det kommunala självstyret.

Det ter sig angeläget att korta de ledtider som utredningen beskriver för att införa civilplikt efter mönstring.

LO delar utredningens uppfattning om att frivilliga försvarsorganisationer bör kunna få en större roll. Dessa är dock ojämnt fördelade över landet varför LO också anser att frågan borde utredas om hur dessa skulle kunna stärkas och spridas över en större del av landet.

Personalförstärkningar

När det gäller utredningens bedömningar av personalförstärkningar i olika delar av det civila försvaret vill LO anföra följande:

Även inom området hälsa, vård och omsorg kommer det att vara nödvändigt med omdisponering av personal inom sektorn. Detta eftersom en stor mängd legitimerad personal idag är ianspråktagen av privata vårdgivare – både offentligt och privat finansierade – som står utanför vårdens övergripande prioriteringar om vård efter behov. LO anser att eventuella lagändringar till stöd för sådana omprioritering bör utredas.

Med tanke på hur stor del av byggsektorn som idag utgörs av utländska leverantörer, ofta med många led av underleverantörer samt också utstationerad personal, anser LO att en ny byggnads- och reparationsberedskap är nödvändig för att tillgodose behov av

reparationer för exempelvis sektorerna transporter, energiförsörjning, elektroniska kommunikationer samt livsmedelsförsörjning och dricksvatten.

LO instämmer i utredningens slutsats att civilplikt bör införas för att möjliggöra personalförstärkningar inom bevakningsverksamhet och vill framföra att detta arbete bör påbörjas skyndsamt.

Arbetsförmedlingstvång

Utredningen har föreslagit att möjligheten att förbjuda privat arbetsuthyrning ska tas bort, med motiveringen att ett förbud skulle kunna få stora och svårförutsedda konsekvenser eftersom den privata uthyrningen har ökat på den svenska arbetsmarknaden på sistone. LO anser inte att detta motiverar beslutet att ta bort möjligheten. Istället anser LO att eftersom det är mycket svårt att veta hur en situation med höjd beredskap artar sig på förhand, bör regeringen och myndigheterna ha fler möjliga åtgärder att påverka händelseförloppet med snarare än få. LO avstyrker därför utredningens förslag i denna del.

Oförenliga plikter

Utredningen föreslår en ordning för att lösa situationer vid höjd beredskap där det uppkommit oförenliga plikter för en totalförvarspliktig. LO har inget att erinra mot utredningens förslag som sådant, och delar utredningens uppfattning att det är bättre om situationer där oförenliga plikter kan uppstå redan på förhand har identifierats och lösts ut. Det är inte tillfredställande att detta problem ska lösas vid höjd beredskap. Om en sådan situation ändå uppstår är den allmänna straffrättsliga principen om rättslig nöd förmodligen tillämplig enligt utredningen, såvida den totalförvarspliktige inte uppsåtligt satt sig i en situation med oförenliga uppdrag.

LO anser att denna situation kräver en större tydlighet än vad utredningen beskrivit. LO anser att det i första hand är de verksamhetsansvariga som ska åläggas ansvaret att tillgodose att deras personalförsörjning fungerar vid höjd beredskap. Lagstiftaren måste i sin tur ge de verksamhetsansvariga tillräckliga verktyg för att kunna lösa denna uppgift. LO anser att ambitionen måste vara att det inte ska gå att ha oförenliga uppdrag, dvs att dessa ska upptäckas och åtgärdas långt innan höjd beredskap inträder. Om situationer med oförenliga plikter ändå skulle uppstå anser LO att detta i första hand måste anses vara ett misslyckande från det allmännas håll och inte ska läggas enskilda till last. Det kan vara mycket svårt att för en enskild att förstå vilka uppdrag som står i konflikt med varandra eftersom de kriser som potentiellt sett kan inträffa kan variera stort.

Utredningen har föreslagit att begreppet olovligen återinförs i lagstiftningen, och menar att det därigenom ska framgå att vilka

situationer som för den enskilde ska vara straffbelagda. LO anser att begreppet olovligen inte tillför en tillräcklig klarhet. Därför anser LO att de närmare bestämmelserna om strafffrihet vid oförenliga plikter, som inte uppstått uppsåtligen, bör framgå ur lagtexten på ett tydligare sätt, och inte härledas ur en allmän straffrättslig princip eller ur begreppet olovligen.

Personuppgifter

LO har inget att invända mot de föreslagna befogenheterna för Pliktverket att från statliga myndigheter, kommuner, regioner och näringsidkare begära in de uppgifter om en totalförsvarspliktigs personliga förhållanden som behövs för att bedöma hans eller hennes förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Johan Lindholm

Tobias Sjöqvist
Handläggare